

Merja Halonen, Petri Kuukasjärvi, Petri Suotula

TIENVIITTOJA PYKÄLÄVIIDAKKOON – OPAS PELSON VANKILAN VANGILLE

**TIENVIITTOJA PYKÄLÄVIIDAKKON – OPAS PELSON
VANKILAN VANGEILLE**

Merja Halonen
Petri Suotula
Kevät 2012
Sosiaalialan koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

Petri Kuukasjärvi
Kevät 2012
Rikosseuraamusalan Sosionomin
koulutusohjelma
Laurea ammattikorkeakoulu
Tikkurila

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Sosiaali-alan koulutusohjelma

Laurea ammattikorkeakoulu
Rikosseuraamusalan
koulutusohjelma

Tekijät: Halonen Merja, Suotula Petri, Kuukasjärvi Petri
Opinnäytetyön nimi: Tienviittoa Pykäläviidakkoon – Opas Pelson vankilan vangille
Työn ohjaajat: Bakala Kaija, Kurtti Aira ja Saunamäki Arja
Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2012 Sivumäärä: 50 + 30 liitesivua

---

Opinnäytetyön tavoite oli tuottaa Pelson vankilaan saapuville vangeille selkeää ja informatiivista vankin opas. Vankila voi passivoida vankia ja vaikeuttaa hänen toimimistaan myöhemmin vapautumisen jälkeen. Tavoitteena on kannustaa vankeja subjektiivisten asioidensa hoitamisessa. Tavoitteena oli tuottaa henkilökunnalle työväline vankin perehdyttämiseen. Oppaan kehittäminen oli Pelson vankilan tilaustyö. Uusi opas korvaa vuonna 2005 laaditun tuloppaan.

Koska huomattavalla osalla vangeista on erilaisia oppimisvaikeuksia, oppaan sisällössä ja ulkoasussa on luottavuuden edistämiseksi toteutettu helppolukuisuuden periaatteita. Oppaan avulla tuetaan vankin itsenäistä selviytymistä mm. tiedottamalla rangaistusajan suorittamiseen liittyvistä käytännöistä ja rangaistusajan suunnitelman toteuttamisesta. Opas toteuttaa osaltaan rikosseuraamusalan arvoja ja tavoitteita.

Oppimistavoitteenamme oli oppaan laatiminen tuotekehitysprosessin mukaisesti ja rikosseuraamusalan arvoja toteuttaen. Halusimme oppia ottamaan huomioon vankia kirjallisen viestinnän kohteena ja syventää samalla tietojamme oman alan arvoista ja palvelujärjestelmästä.

Opinnäytetyön lopputuotteena syntyi opas, jonka sisältöä ja toteuttamistapaa olemme perustelleet viitekehyksessä taustaorganisaation ja vankin näkökulmasta. Onnistuimme toteuttamaan oppaan laadukkaasti, tilaajan ja loppukäyttäjän tarpeet sekä omat oppimistavoitteet huomioon ottaen.

Asiasanat: vankila, vangit, oppaat, tuotekehitys, luottavuus, subjektiivisuus

SUMMARY

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

Laurea University of Applied Sciences
Degree Programme Criminal Sanctions

Authors: Halonen Merja, Suotula Petri, Kuukasjärvi Petri
Title: Signposts to a Jungle of Clauses – A Guidebook to Prisoners in Pelso Penitentiary
Supervisors: Bakala Kaija, Kurtti Aira and Saunamäki Arja
Submission date: Spring 2012
Pages: 50+ 30 appendices

The goal of this thesis was to provide the inmates arriving to Pelso penitentiary with an explicit and informative guidebook. Imprisonment can make the inmate passive and complicate his activities after release. Therefore the goal is to encourage the inmates to take care of themselves subjectively. The goal of this thesis was also to provide the staff with a tool for the familiarization of an inmate. The development of the guidebook was requested by Pelso penitentiary. New guidebook will replace the one written in 2005.

Because a significant percentage of inmates suffer from different types of learning disabilities, the content and the appearance of the guidebook follow the principles of easy reading. This guide will help support the individual survival of the inmates by informing them of the policies related to the completion of their sentences and of the realization of the planned activity during said sentences among other things. The guidebook carries out the values and objectives of the Criminal Sanctions Agency for its part.

Our learning objective was to create the guidebook respecting the values of the Criminal Sanctions Agency and according to the research and development process. We wanted to learn how to take customers into consideration as targets of communication and to advance our knowledge about the values and service system of our own field.

The final product of this thesis is a guidebook, the content and execution of which have been argued in their context from the viewpoints of the background organisation and the inmate. We succeeded in creating a high-quality guide that takes into consideration the needs of the subscriber and the actual user as well as the learning objectives of ourselves.

Keywords: prison, inmates, guidebooks, product frame, readability, subjectivity

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO.....	6
2	OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET	8
3	PELSON VANKILAN VANGILLE SUUNNATUN OPPAAN KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TAUSTAA.....	9
3.1	Oppaan laatimista ohjaavat arvot ja lainsäädäntö.....	10
3.2	Vanki kirjallisen viestinnän vastaanottajana	11
3.3	Luettavuus oppaan vaatimuksena	15
3.3.1	Selkeän kielen kirjoittaminen.....	17
3.3.2	Typografia luettavuuden edistäjänä	18
3.3.3	Muita luettavuutta edistäviä asioita	19
3.4	Vanki subjektina.....	20
4	VANGIN OPPAAN TOTEUTUS	23
4.1	Vangin oppaan ideointi.....	24
4.2	Vangin oppaan kehittäminen ja toteuttaminen	28
4.2.1	Selkeän asiatekstin kirjoittaminen vangin oppaassa	29
4.2.2	Vangin oppaassa toteutetut typografiset valinnat.....	29
4.3	Palautteen kerääminen ja tuotteen viimeistely	30
4.4	Opinnäytetyön aikataulu.....	35
5	ARVIOINTI	37
5.1	Vangin oppaan arviointi.....	37
5.2	Opinnäytetyön arviointi.....	40
5.3	Kehittämisehdotukset.....	42
6	POHDINTA.....	44
	LÄHTEET	47
	LIITTEET	51

1 JOHDANTO

Usein vankilaan joutumiseen liittyy erilaisia ongelmia ihmisen elämänhallinnassa. Henkilöllä saattaa olla yksilöllisiä ominaisuuksia, jotka ovat vaikeuttaneet hänen selviytymistään yhteiskunnassa. Näitä tekijöitä voivat olla esimerkiksi puutteet koulutuksessa tai ongelmanratkaisutaidoissa ja päihteiden liikkakäyttö. Vangeilla on keskimääräistä väestöä useammin oppimis- ja keskittymisvaikeuksia. Ottamalla huomioon vankien erilaisia oppimisvalmiuksia ja tuottamalla mahdollisimman monelle ymmärrettävää, helppolukuista opasmateriaalia voidaan edistää vangin mahdollisuuksia vaikuttaa omiin asioihinsa vankilassa.

Vankila on toimintaympäristönä hyvin erilainen, kuin mihin vankilan ulkopuolisessa yhteiskunnassa on totuttu. Vankilan käytännöt, ohjeet ja toimintatavat vaikuttavat byrokraattisilta ja jäykiltä. Nämä tuottavat usein vangeille vaikeuksia toimia vankilassa ja toteuttaa omaa vankeusrangaistuksen alussa laadittavaa rangaistusajan suunnitelmaansa. Vankien yksilölliset valmiudet sopeutua laitoksen toimintatapoihin vaihtelevat.

Hyvän hallinnon periaatteiden mukaan viranomaisten velvollisuus on antaa asioiden hoitamiseen liittyvää neuvontaa ja käyttää asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Asiakkaan yksilöllisyyden ottamista huomioon korostetaan myös Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa 2011 – 2020 (2011). Vankilan käytäntöihin perehdyttäminen tapahtuu osaltaan kirjallisen opasmateriaalin avulla. On siis juridisesti ja eettisesti perusteltua, että vangin opas suunnitellaan ja laaditaan tämä asiakasryhmän erityispiirre huomioon ottaen. Viitekehyksessä perehdyimme vankiin kirjallisen asiakasviestinnän vastaanottajana ja subjektina vankilassa. Edelleen perehdyimme luottavuuden edistämiseen, helppolukuisen kirjallisen oppaan kehittämiseen ja toteuttamiseen.

Pelson vankilaan kohdistuneiden muutosten vuoksi aiemmin käytössä ollut tulo-opas oli vanhentunut ja tarvitsi laajaa päivittämistä. Oppaan kehittäminen sai alkunsa vankilaviranomaisten tarpeesta tiedottaa vangeille vankilan toiminnoista, mutta myös vankien tarpeesta saada perehdytystä vankilassa toimimiseen. Tavoitteeksi asetettiin tilaajan tarve ja asiakasprofiili huomioon ottaen informatiivisen ja helppolukuisen tuotteen laatiminen. Tavoitteen toteuttamiseksi halusimme esittää vankilan käytäntöjä ja viranomaismääräyksiä oppaassa siten, että vangit osaisivat toimia ja asioida Pelson vankilassa koko vankeustuomion suorittamisen ajan. Halusimme oppaan avulla edistää vangin subjektiivisen toteutumista.

Kokosimme ja selkeytimme lainsäädäntökieltä ja viranomaisohjeistusta helppolukuisen muotoon. Prosessin edetessä huomasimme, miten tärkeää on tuottaa teksti sellaisessa muodossa, että lukija ymmärtää sen ja osaa toimia sen mukaisesti. Onnistuimme luomaan vangin osallisuutta tukevan asiakasviestinnän välineen. Tilaajan tarpeiden sekä vangin erityisyyden huomioon ottaminen kirjallisen viestin vastaanottajana ja niihin liittyvän teoretian soveltaminen käytäntöön tukivat oppimistavoitteidemme toteutumista.

Oppaan tilaajana oli Pelson vankila. Oppaan laatijat olivat Merja Halonen, Petri Suotula ja Petri Kuukasjärvi. Laadimme opasta yhdessä Pelson vankilan, Oulun seudun ammattikorkeakoulun ja Laurea Tikkurilan kanssa. Pelson vankilassa yhdyshenkilönämme oli apulaisjohtaja Ari Kauppinen. Oppaan taitto-työn toteutti Rikosseuraamuslaitoksen viestintäyksikössä Anja Heinemann.

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET

Opinnäytetyön tärkein tavoite oli tuottaa Pelson vankilalle uusi vangille jaettava, selkeä ja informatiivinen opas. Opas jaetaan kaikille vangeille, jotka tulevat suorittamaan vankeusrangaistustaan Pelson vankilaan.

Opas edistää vangin subjektiivutta. Oppaan avulla vangit ovat tietoisempia oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä ovat omatoimisempia asioittensa hoitamisessa vankilassa ja myös vapautumisensa jälkeen. Vangit ovat tietoisempia omasta rangaistusajan suunnitelmastaan ja sen toteuttamisesta vankilassa. Opas parantaa vangin mahdollisuuksia vaikuttaa rikolliseen käyttäytymiseensä.

Tavoitteenamme oli myös tuottaa henkilökunnalle apuväline vangin perehdyttämiseen vankilan käytäntöihin. Vanha tulo-opas ei enää ollut käyttökelpoinen, ja sen tilalle tarvittiin uusi, selkeämpi tulo-opas. Tavoitteena oli tilaajan tarve, vangin tarve ja asiakasprofiili huomioon ottaen informatiivisen ja helppolukuisen oppaan laatiminen. Tavoitteenamme oli myös selvittää, millä tekijöillä on vaikutuksia oppaan selkeyteen ja luettavuuteen ja miten niitä toteutetaan käytännössä.

Opinnäytetyön oppimistavoitteet liittyvät kiinteästi sosionomin osaamiskompetensseihin. Laadimme oppaan sosiaali- ja rikosseuraamusalan arvoja ja ammattieettisiä periaatteita kunnioittaen, pyrkien jatkuvasti ammatillisuuden edellyttämään eettiseen reflektioon. Halusimme oppia luomaan asiakkaan osallisuutta tukevan asiakasviestinnän välineen ja ottamaan huomioon vangin asiakasviestinnän erityisenä kohderyhmänä. Tämän onnistuminen edellyttää asiakkaan yksilöllisyyden näkemistä, kykyä arvioida heterogeenisen asiakasryhmän palvelutarpeita, rikosseuraamusalan palvelujärjestelmäosaamista ja sektorirajat ylittävää moniammatillisuuden osaamista sosiaalialan asiakasviestinnän kehittämistehtävässä.

3 PELSON VANKILAN VANGILLE SUUNNATUN OPPAAN KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TAUSTAA

Pelson vankila on Vaalan kunnassa sijaitseva, 120-paikkaiseksi suunniteltu suljettu vankila. Vankilassa on kymmenpaikkainen naisosasto. Pelson vankila toimii oikeusministeriön ja rikosseuraamuslaitoksen alaisuudessa, osana Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusaluetta. Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskus sijoittaa sopivaksi harkitsemansa vangit suorittamaan vankeusrangaistusta Pelson vankilaan. Pelson vankilaan sijoitettavien vankien rikoshistoria ja rangaistusten pituudet vaihtelevat. Pelson vankilaan kohdistuneiden muutosten vuoksi aiemmin käytössä ollut tulo-opas oli vanhentunut ja tarvitsi laajaa päivittämistä.

Vankilassa toimii lukuisia virkailijoita, joiden kanssa vanki joutuu asioimaan. On tärkeää selkeyttää vankilan käytäntöjä, jotta vanki saa tarvitsemansa tiedon ja avun. Jalonen-Alavan (2006, 16–17; 34) mukaan vankilan käytännöt ja toimintatavat ovat vangille sekavia ja byrokraattisia. Vanki saattaa kokea joutuvansa ”pallottelun” kohteeksi ja hänen omien asioittensa hoitaminen saattaa tuottaa vaikeaa ja turhauttavaa vankilassa.

Rangaistusajan suorittamista säätelee ensisijaisesti vankeuslaki (767/2005). Vankilassa on sen nojalla vahvistettu järjestyssääntö ja muita normeja, jotka ohjaavat ja opastavat vankia. Nämä muodostavat vangin oikeuksia ja velvollisuuksia määrittävän normiston. Vankeuslaki velvoittaa, että jokaiselle vangille laaditaan yksilöllisesti rangaistusajan suunnitelma. Sen tarkoituksena on vaikuttaa rikolliseen käyttäytymiseen ja samalla edistää vangin elämänhallintaa ja yhteiskuntaan sopeutumista. (767/2005 4:6§.) Olemme työssämme havainneet, että usein vangilla ei ole selkeää kuvaa heille laaditun rangaistusajan suunnitelman sisällöstä, toteuttamisesta ja muista vankilan käytännöistä.

Pelson vankilassa vangilla on mahdollista osallistua työtoimintaan. Työtoiminnan eri muotoja Pelson vankilassa ovat keittiö, vaatehuolto, vankilarakennusten huolto ja siivous, puusepänteollisuus, metalliteollisuus, eläintenhoito sekä maatalous. Pelson vankila järjestää yhteistyössä eri oppilaitosten kanssa peruskoulu- ja lukio-opintoja sekä oppisopimuskoulutusta.

Vangeilla on myös mahdollisuus osallistua erilaisiin rangaistusajan suunnitelman mukaisiin, rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttamaan pyrkiviin ryhmä- ja yksilö-ohjelmiin. Toimintaohjelmat ovat rikosseuraamuslaitoksen akkreditoimia, kognitiivis-behavioraalisia ohjelmia. Niillä pyritään herättämään motivaatiota ja antamaan välineitä ajattelun muuttamiseen siten, että henkilö voisi itse vaikuttaa omaan rikolliseen käyttäytymiseen ja ajattelemiseen. Pelson vankilassa tarjolla olevat ohjelmat liittyvät väkivaltaiseen käyttäytymiseen, päihteidenkäyttöön ja ongelmaratkaisutaitojen kehittämiseen

Pelson vankilassa toimii myös Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikön alainen poliklinikka. Poliklinikalla toimii sairaanhoitajien lisäksi viikoittain lääkäri ja hammaslääkäri.

3.1 Oppaan laatimista ohjaavat arvot ja lainsäädäntö

Rikosseuraamusala on osa valtion julkishallintoa. Alalla tehtävää työtä ja vankilan tulo-oppaan laatimista ohjaavat lainsäädännöllisesti ja hallinnollisesti lähinnä hallintolaki, vankeuslaki sekä Vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihuoltoyhdistyksen periaateohjelma. Lisäksi on otettava huomioon viranomaisohjeita ja käytäntöjä.

Hallintolaki säättää luvussa kaksi hyvän hallinnon perusteista ja velvoittaa viranomaisen noudattamaan palveluperiaatetta. Viranomainen on toimivaltansa rajoissa velvollinen antamaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää, maksutonta neuvontaa. Hyvään hallintoon liitetään hallintolaissa myös hyvän kielenkäytön vaatimus; viranomaisen on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä (Hallintolaki 434/2003, 2:8-9§). Rikosseuraamusalan toimintaa määrittävä

vankeuslaki edellyttää, että vangille on yleisimmin käytettävillä kielillä tiedotettava vankilan oloista, vankien oikeuksista ja velvollisuuksista (Vankeuslaki 737/2006, 4:4 §).

Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011–2020 korostaa periaatteenaan mm. yhteistyötä viranomaisjärjestelmän ja tuomitun välillä, täytäntöönpanon yksilöllisyyden huomioimista, sekä hyvää hallintoa, jossa tuomitulle kerrotaan rangaistuksen suorittamiseen liittyvistä käytännön asioista, hänen oikeuksista ja velvollisuuksistaan. Strategiassa eräänä esille tuotuna toimintalinjana on myös vangin toimintakyvyn tukeminen. (Rikosseuraamuslaitos 2011.)

Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011–2020 (2011) tuo hallinnonalan tärkeinä arvoina esille ihmisarvon kunnioittamisen ja oikeudenmukaisuuden, sekä käsityksen yksilön mahdollisuudesta muuttua ja kasvaa sekä turvallisuuden. Näihin arvoihin sitoutumisen katsotaan merkitsevän perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien turvaamista, sekä tuomittujen kohtelemista inhimillisesti, asiallisesti ja keskenään tasavertaisesti. Edelleen arvoihin sitoutuminen merkitsee toiminnan lainmukaisuutta ja täytäntöönpanon toteuttamista yksilön kasvua ja kehitystä tukevalla tavalla. Viranomaisten on tehtävä yhteistyötä tuomitun kanssa. Myös yksilöiden pyrkimyksiä rikoksettomaan elämään täytyy tukea. (Rikosseuraamuslaitos 2011.)

Yhteenvetona hyvään hallintotapaan, lainsäädäntöön ja Rikosseuraamuslaitoksen arvoihin perustuen voidaan todeta, että opas on toteutettava informatiivisena ja vangin subjektiutta tukevana. Hallintolain hyvän kielenkäytön vaatimus ja Rikosseuraamuslaitoksen arvoissa korostettu yksilöllisyyden huomioiminen asettavat oppaalle myöhemmin määriteltävät helppolukuisuuden vaatimukset.

3.2 Vanki kirjallisen viestinnän vastaanottajana

Suomen vankiloissa suorittaa vankeusrangaistusta yli 3000 vankia (Rikosseuraamuslaitos 2012). Vaikka jokainen heistä on itsenäinen yksilö

omine ominaisuuksineen, voidaan heissä tutkimustietoon nojautuen havaita määrättyjä kirjallisen viestin vastaanottamiseen vaikuttavia piirteitä.

Viitekehyksestä käy ilmi, että vangin valmiuksiin ottaa vastaan ja ymmärtää kirjallista viestintää vaikuttavat pääasiassa oppimis- ja keskittymisvaikeudet, puutteet kognitioissa sekä heikko koulutustausta. Vangeilla yleiset päihde- ja mielenterveysongelmat ovat usein kytköksissä oppimisvaikeuksiin. Mistä em. vaikeudet johtuvat, ei ole mielestämme oppaan laatimisen kannalta niinkään olennaista, kuin se, miten ne vaikuttavat vankiin kirjallisen viestin vastaanottajana ja miten ne on opasta laadittaessa huomioitava. Verratessamme vankia muuhun väestöön, tarkoitamme termillä ”yleisväestö” niitä ihmisiä, jotka eivät ole olleet vankilassa.

Tarkastelimme lähemmin oppimis- ja tarkkaavuusvaikeuksia ja niiden merkitystä vangin selviytymiseen vankilassa ja vapautumisen jälkeen. Oppimisvaikeudet voivat johtaa pahimmillaan syrjäytymiseen, päihteiden käyttöön ja rikollisuuteen (Rikosseuraamusvirasto 2008, 8). Myös Hämäläinen, Liias, Taarna & Valkama (2007, 284–286) toteavat että, oppimisvaikeudet saattavat hankaloittaa asioiden hoitamista ja toimimista yhteiskunnassa. Oppimisvaikeuksien huomioimisella voi olla vaikutusta elämään. Tärkeää on tunnistaa ongelmat ajoissa ja hankkia mahdollisemman paljon kuntoutumista edistäviä tukitoimia. (Gullman & Sunimento & Poutala. 2011, 57).

Vankien oppimisvaikeuksien yleisyyttä tarkasteltiin Salon (2006, 17–23) tekemässä tutkimuksessa, jonka mukaan 43 %:lla miesvangeista oli huomattavia vaikeuksia lukutaidossa. Lukivaikeudelle tyypillisiä kognitiivisia piirteitä ovat työmuistin heikkous ja prosessointinopeuden hitaus. Helena Salo on tutkinut vankien älykkyyden eri osa-alueiden yhteyttä lukitaitoihin. Salon mukaan kielellinen älykkyys oli yhteydessä kaikkiin lukitaitoihin ja voimakkaimmin luetun ymmärtämiseen. Tutkimuksen tulosten mukaan teknisen lukemisen vaikeudesta kärsivillä kognitiiviset kyvyt ovat kaikkein heikoimpia. Myös työmuistin ja prosessointinopeuden heikkoudet olivat yhteydessä teknisen lukemisen vaikeuksiin.

Tuomisen väitöskirjatutkimuksen mukaan 36 %:lla vangeista oli vaikeuksia luetun ymmärtämisessä ja 34 %:lla teknisessä lukemisessa ja myös vankien kognitioissa oli ongelmia. Kokonaiskapasiteetissa oli yli 15 %:lla huomattavia ongelmia, kielellisissä taidoissa yli 25 %:lla ja suoritustaidoissa lähes 15 %:lla vangeista. Yleisväestöstä huomattavia ongelmia em. taidoissa on 2-8 %:lla. (Tuominen 2008., 24.5.2008.) Kärkkäinen (2011, 1.2.2012) toteaa, että joka toisella vangilla on heikko luku- ja kirjoitustaito. Vaikea luku- ja kirjoittamishäiriö on joka kolmannella vangilla Kärkkäisen mukaan näitä häiriöitä hoitamalla voidaan vaikuttaa uusintarikollisuuteen.

Erilaisten Oppijain liitto ry ja Kriminaalihuollon tukisäätiö ry on toteuttanut Oppimisvaikeuksista vapaaksi (OPPIVA) -hankkeen vuonna 2009 ja sen vuosiraportissa todettiin, että 74 %:lla miesvangeista oli lukemisen tai kirjoittamisen vaikeutta ja 77 %:lla tarkkaavaisuusvaikeuksia (Sunimento 2010, 7).

Kansainvälisen dyslexialiiton tutkija John Rack viittaa Social Exclusion Unit:n 2002 toteuttamaan Reducing Offending by Ex-Offenders-tutkimukseen, jonka mukaan puolella vangeista oli lukutaito yksitoistavuotiaan tasolla tai sen alle. Kirjoitustaito oli yksitoistavuotiaan tasolla neljällä viidestä vangista. Rack kirjoittaa myös lukivaikeuden mahdollisesta yhteydestä rikolliseen käyttäytymiseen ja korostaa lukivaikeuden huomioimista vankilaopetuksessa. (Rack 2005, 4–6.

Tarkastelemissamme tutkimuksissa erilaisten oppimisvaikeuksien yleisyys vankien keskuudessa vaihteli 34 %:sta jopa 74: %:iin. Eri tutkimusten tulokset eroavat eri syistä prosentuaalisesti toisistaan huomattavasti. Riippumatta tarkasta prosentista, voidaan johtopäätöksenä todeta, että yleisväestön 2–8 % verrattuna vangeilla on merkittävästi useammin erilaisia oppimisvaikeuksia.

Eri tutkimuksista käy ilmi, että vangeilla on usein heikompi koulutustausta ja ammattikoulutuksen puute kuin yleisväestöllä. Niiden perusteella voidaan

sanoa, että koulutustaustalla on vaikutusta luku- ja kirjoitustaitoon ja se vaikuttaa heikentävästi viestin vastaanottamiseen.

Kivivuori & Linderborg (2009, 176) tutkivat lyhytaikaisten vankien elinoloja, elämäntapaa ja rikollisuutta. Vankien koulutustausta oli keskimääräistä matalampi. Koulussa vangit olivat menestyneet keskimääräistä huonommin, heidän koulumenestyksensä oli ollut heikompaa ja luokalle jäämisiä. Erityisopetukseen vangit olivat osallistuneet enemmän kuin vertailuryhmän miehet. Huono koulutus vaikutti tutkimuksen mukaan perusasioihin ja selviytymiseen yhteiskunnan asettamiin vaatimuksiin. Puutteellisen koulutuksen vuoksi moni vanki ei ollut koskaan ollut työelämässä ja oli usein heikommassa asemassa kuin muut. Kuten tutkimuksessa todettiin, joka neljännellä vangeilla oli puutteellinen työhistoria. Voidaan sanoa, että vankilakierteeseen joutuneet useampikertaiset vangit ovat suomalaisen yhteiskunnan köyhin, sairain ja syrjäytynein väestön osa. Vankilaopetuksen strategiassa viitataan (Rikosseuraamusvirasto 2008) Kosken & Miittisen tutkimukseen, jonka mukaan vangeista noin 6 % oli ilman koulutusta tai heidän peruskoulutuksensa oli kesken.

Tutkimuksista halusimme selvittää, onko mahdollista, että ADHD -oireyhtymällä on vaikutusta oppimis- ja lukivaikeuksiin tai muuten vangin kykyyn ottaa vastaan kirjallista viestiä. Lauerma (2007, 9.2.2012) viittaa artikkelissaan Söderström ym. tutkimukseen, jossa todetaan ADHD:n esiintyvän 25 %:lla suomalaisilla miesvangeilla. Kärkkäinen (2011, 1.2.2012) viittaa artikkelissaan ulkomaisissa tutkimuksissa havaittuun ADHD:n yleisyyteen vangeilla.

ADHD on lyhenne sanoista attention deficit hyperactivity disorder, joka tarkoittaa tarkkaavaisuus- ja yliaktiivisuushäiriötä. Sen oireita ovat keskittymiskyvyttömyys, impulsiivisuus ja yliaktiivisuus. Sille ominaista ovat tarkkaavaisuuden, itsehillinnän, itsesäätelyn ja itsekurin ongelmat. (Barkley 2008, 35;129.) Myös Tuomisen (2008) mukaan ADHD oireita ovat tarkkaavaisuushäiriöt, impulsiivisuus, ylivilkkaus, toimintojen suunnittelemattomuus, pitkäjänteisyyden puute, muistin vaikeudet ja

oppimisvaikeudet. Hänen mukaan oppimisvaikeudet ovat ADHD:n liitännäisoireita. Oppimisvaikeuksia ovat vaikeudet lukemisessa, kirjoittamisessa, ja matemaattisissa aineissa.

Vuosina 1999–2004 vangeille tehdyssä työ- ja toimintakyvynarvio tutkimuksessa todettiin, että vankien terveys oli joko alentunut tai heikko. Mielenterveyshäiriöt olivat heillä huomattavasti lisääntyneet ja he sairastivat normaaliväestöä enemmän. Puolella tutkittavista vangeista oli alkoholiriippuvuus ja kahdella kolmasosasta jokin muu päihdediagnoosi. Tutkimuksen mukaan kahdella kolmesta vangista oli jokin persoonallisuushäiriö. (Rikosseuraamuslaitos 2008, 8.) Päihderiippuvuutta esiintyi yhdeksällä kymmenestä vangista. Päihderiippuvuutta aiheuttivat alkoholi, huumeet, sekä tietyt keskushermostoon vaikuttavat lääkkeet (Kärkkäinen 2011, 1.12.2012.).

3.3 Luettavuus oppaan vaatimuksena

Viranomaisen asiakkaille suuntaama teksti saattaa usein olla liian vaikeaa asiakkaiden ymmärrettäväksi. Teksti voi olla yleiskielistä, mutta se saattaa sisältää vaikeita kielimuotoja ja ilmaisutapoja. Tällaista tekstiä voidaan kutsua kapulakieleksi. Tekstin vaikeaselkoisuus saattaa olla jonkin instituution esitys- ja työskentelytapa. (Virtanen 2009, 12–13.) Kankaanpää ja Piehl (2011, 207) näkevät erityisesti laki- ja virkakielen ongelmana mutkikkaat lause- ja virkerakenteet. Myös Saarinen (2012, 8–10) käsittelee artikkelissaan viranomaisten ja kansalaisten kielen eroja. Hänen mukaansa viranomaisten kielenkäyttö on joskus niin hankalaa, että kansalaisten oikeusturva vaarantuu. Saarinen korostaa kielenkäytön arvioimista vastaanottajan mukaan ja näkee kielenkäytön hyvän hallinnon kysymyksenä. Lehikoinen (2011, 9) muistuttaa, että kirjallisen asiakasviestinnän on oltava selkeää ja asiakkaan on ymmärrettävä saamansa tieto yksiselitteisesti. Asiakkaille suunnatuissa teksteissä on tärkeää pyrkiä hyvään yleiskieleen.

Perinteisessä viranomaistyylisessä viestinnässä ja jo yleisväestön kyvyssä ottaa vastaan kirjallista viestintää on siis ristiriita. Tämä ristiriita korostuu, kun

tarkastelemme vankia kirjallisen viestin vastaanottajana viitekehyksessä osoitettujen valmiuksien näkökulmasta. Halusimme korostaa oppaan luettavuutta. Perehdyimme luettavuuteen vaikuttaviin tekijöihin.

Selkokielen ja selkeän viestinnän tarvetta on perusteltu saavutettavuuden käsitteellä. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa asettaa eriarvoiseen asemaan vamman tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Kielen ymmärrettävyyden näkökulmasta saavutettavuuteen voidaan liittää tiedollinen saavutettavuus, jolla tarkoitetaan ymmärtämisen helpottamista esimerkiksi selkokielen avulla ja tiedottamisen saavutettavuus. Tiedottamisen saavutettavuudella tarkoitetaan esitteiden, oppaiden ja tiedotteiden visuaalista ja kielellistä selkeyttä. (Virtanen 2009, 20–24.) Asiakasviestinnän selkeyden merkitys korostuu erityisesti vankien kaltaisen kohderyhmän kanssa toimittaessa.

Selkokieli määritellään suunnitelmallisesti muokatuksi kirjoitetuksi kieleksi, joka on helppolukuinen ja ymmärrettävä. Selkokielellä kirjoitetun kielen rakennetta on muokattu ja yksinkertaistettu rajatun lukijaryhmän kokemusmaailmaan ja kielelliseen vastaanottokykyyn sopivaksi. Selkokieli sekoitetaan usein virheellisesti selkeään kieleen. Selkeä kieli on hyvää yleiskieltä, jota on helppo lukea ja ymmärtää. (Hämäläinen ym. 2007, 115; 482–483.) Virtanen näkee yhtenä selkokielen käyttäjäryhmänä vangit. Hänen mukaansa selkokielelle olisi käyttöä vankien, päihdeongelmaisten ja syrjäytyneiden parissa työskenneltäessä, mutta näille ryhmille soveltuvaa selkoaineistoa ei hänen mukaansa ole juuri julkaistu. (Virtanen 2009, 59–60.) Toisaalta Hämäläisen ym. (2007, 115) mukaan lukivaikeuksinen saattaa kuitenkin kokea selkokielimateriaalin tarjoamisen älynsä aliarviointina. Edelleen myös Virtanen (2009, 23–24) toteaa, että kaikkia selkokielen käyttäjäryhmiin kuuluvia ei voida suoraan laskea selkokielen käyttäjiksi.

Lukemisen perustekniikan hallinta, lukemismotivaatio, lukijan taustatiedot luettavasta aiheesta, sekä käsitteiden hallinta, tulkintataidot ja lukemistilanne ovat lukijaan liittyviä tekijöitä, joihin tekstin tuottaja ei voi vaikuttaa. Sen sijaan

tekstin luettavuutta voidaan edistää sanastoon, lauserakenteisiin, tekstin rakenteisiin sekä typografiseen luettavuuteen vaikuttamalla. (Virtanen 2009, 67; 120.)

3.3.1 Selkeän kielen kirjoittaminen

Selkeän kielen kirjoittaminen on tärkeää luettavuuden edistämisen kannalta. Oppaan sisällön tuottamiseksi selkeän kielen muotoon, otimme selvää selkeän kielen ominaispiirteistä.

Kankaanpää ym. (2011, 207; 215) antavat vinkkejä selkeän kielen kirjoittamisesta. Lauseiden ja virkkeiden tulisi olla lyhyitä: suositus on kirjoittaa lauseeseen keskimäärin enintään kymmenkunta sanaa ja virkkeeseen pääsääntöisesti yksi tai kaksi lausetta. Yhteen lauseeseen sisällytetään vain yksi tärkeä asia. Monimutkaisia lauserakenteita täytyy välttää. Myös yksinkertaisten lauseiden sisältöön täytyy kiinnittää huomiota sillä lukija saattaa tulkita tekstin eri tavalla, kuin kirjoittaja on tarkoittanut. Kyse on tällöin ns. kaksitulkintaisesta lauserakenteesta. Myös Hirsijärvi ym. (2009, 290–293; 299–303) korostavat virkerakenteen luettavuutta ja sanavalinnan tarkkuutta sekä virkkeen pituutta.

Ihmisen työmuisti kykenee muodostamaan kokonaisuuksia kerrallaan noin kymmenestä sanasta. Luettavuuteen liitetään myös ulkoasia muokkaavat, graafiset seikat. Ns. substantiivityylille on ominaista verbeistä johdettujen substantiivien, kuten ”tarkentaminen” tai ”voimaantulo” käyttäminen. Substantiivityyli on asiatekstissä yleistä ja voi tehdä tekstistä abstraktia. (Hirsijärvi ym. 2009, 300; Kankaanpää ym. 2011, 233). Verbityyli yksinkertaistaa lauserakenteita, tekee asioista yksitulkintaisempia ja sanoista konkreettisempia. Asiakkaalle suunnattu teksti esitetään niin, että asiakas on tekstissä osallisena, esimerkiksi ”ota yhteyttä...”. Tällöin teksti on havainnollisempaa ja myös selvempää, kuin passiivimuotoinen tai kolmannessa persoonassa kirjoitettu teksti. (Kankaanpää ym. 2011, 233–237; 241–242).

3.3.2 Typografia luettavuuden edistäjänä

Oikeanlaisella typografialla voidaan lisätä oppaan luettavuutta. Loiri ym. (1999, 32) mukaan typografialla tarkoitetaan painotuotteen graafista ulkoasua. Typografian osa-alueita ovat käytetyt kirjasimet, kirjainkoot, tehokeinot kuten lihavointi ja korostukset sekä grafiikat ja yleisilme. Yleisilmeellä tarkoitetaan esimerkiksi riviväliä ja rivipituutta. Myös paperin värin ja kuvituksen valinta ovat osa typografista suunnittelua. Onnistunut typografia edistää merkittävästi viestin perille menoa helpottamalla lukemista ja tekemällä lukemisesta miellyttävämpää. Lukijan pitää kyetä hahmottamaan tekstiä nopeasti. Lukija tulkitsee sanoja ja sanojen osia kokonaisuuksina, ei vaan yksittäisinä kirjaimista muodostuneina sanoina. Tekstistä hahmotetaan sanakuvia. Hyvän typografian avulla sanakuvista saadaan selkeitä ja lukeminen helpottuu. Typografisia ratkaisuja tehtäessä on otettava huomioon viestin vastaanottaja. (Loiri ym. 1999, 33–34.)

Hämäläinen ym. (2007, 113) suosittelee käytettäväksi pyöreähköä fonttityyppiä. Suositeltavia fontteja mm. Arial, Verdana, Helvetica, Tahoma, Times New Roman ja Trebuchet. Fonttikooksi suositellaan vähintään 12. Ns. tikkukirjoitusta tulee välttää ja otsikko tulee erottaa tekstistä fonttikoolla. Selkokielen käsikirja (Virtanen 2009, 119–124) antaa hyvin samansuuntaisia ohjeita: Kirjaintyyppejä ei kannata käyttää kovin monia ja tutut kirjaintyyppit helpottavat lukemista

Paperin värivalinnalla on vaikutusta luettavuuteen. Suositeltavaa on käyttää mattapintaista, värillistä paperia puhtaan valkoisen sijaan. Esim. kermanvärinen tai muu valkoisen pehmeämpi sävy helpottaa lukemista. Paperin tulee olla myös riittävän paksua. (Hämäläinen ym. 2007, 113.) Virtasen (2009, 124) mukaan luettavuuden paras yhdistelmä luettavuuden kannalta on musta teksti valkoisella pohjalla.

Luettavuuden edistämiseksi rivipituus rajoitetaan 60–70 merkkiin ja rivivälinä käytetään riviväliä 1,5–2. Kappaleiden välille on jätettävä ilmaa, kuten myös otsikoiden ja tekstin välille. Rivit tasataan vasemmalle. Tekstin lihavointi on

parempi korostuskeino kuin alleviivaus. (Hämäläinen ym. 2007, 114.) Myös Virtasen (2009, 119–124) mukaan korostuksissa kannattaa käyttää lihavoitinta kursiivin sijaan. Selkokielisessä tekstissä rivit ladotaan ns. oikea reuna liehuna, jolloin rivi tasataan vasemmalle ja oikea reuna jää epätasaiseksi. Kappalejako on osoitettava selkeästi, samoin otsikot, väliotsikot sekä kuva- ja leipäteksti. Tällöin puhutaan typografisesta hierarkiasta.

Julisteiden ja esitteiden yksinkertainen yleisilme on tärkeää. Taustagrafiikka tekstin alla heikentää luettavuutta. Oleellinen informaatio, kuten aika ja paikka, tulisi pitää yhdessä. Tekstin punainen lanka auttaa lukijaa hahmottamaan kokonaisuutta. Kuvat, kaaviot ja grafiikka tukevat tekstiä. Mikäli käytetään ammattikieltä tai muuta erityissanastoa, tarvitaan sanastoa. Tekstin alkuun kannattaa liittää sisältökuvaus ja sisältöhakemisto. (Hämäläinen ym. 2007, 114–116.)

Sivun sommittelu on taittoa. Taitolla tarkoitetaan toimituksellisen tekstin ja typografisten osatekijöiden yhteen saattamista (Loiri ym. 1999, 70). Taittotyön tekevä ammattilainen täytyy ohjeistaa halutunlaisesta taitosta ja typografiasta. Ohjeiden noudattamista on myös syytä valvoa. (Virtanen 2009, 125.) Epäilemättä kannattaa kuunnella myös ammattilaisen neuvoja.

3.3.3 Muita luettavuutta edistäviä asioita

Lukemismotivaatio nähdään luettavuustekijänä, johon tekstin tuottaja ei voi vaikuttaa. Silti motivaation merkitystä kirjoitetun tekstin omaksumisessa korostetaan. Kiinnostumisen perusedellytyksenä on laadukkaasti toimitettu, taitettu ja kuvitettu julkaisu. Myös markkinoinnin keinojen käyttämistä esimerkiksi viranomaisjulkaisuissa pitäisi harkita. (Virtanen 2009, 67; 80–81; 120.)

Numerot, pallukat sekä listat ovat pitkiä ”tekstipötköjä” suositeltavampia. Rinnasteiset sivulauseet kirjoitetaan allekkain luetelmaksi. Asioiden lajittelu listoihin lisää tekstin ymmärrettävyyttä. (Hämäläinen 2007, 114–116;

Kankaanpää ym. 2011, 116). Myös Hirsijärvi ym. (2009, 398–400) nostavat tekstiä tiivistävät luettelmat esiin tekstin hahmottamista helpottavina tekijöinä. Tekstiä ei pidä kuitenkaan lopettaa luotelmaan. Liiallinen luettelmien käyttö voi olla myös haitaksi.

Tapa, jolla teksti aloitetaan, vaikuttaa merkittävästi lukijan suhtautumiseen välittämääsi sanomaan. Alku mm. antaa vihjeen millaisesta tekstistä on kysymys ja sen tarkoituksesta sekä johdattaa lukijan tekstiin ja herättää kiinnostuksen. Alussa voi olla myös lukemishojeita. Myös tekstin lopetuksella on merkitystä, mutta lopetus ei ole välttämätön: teksti loppuu, kun asia loppuu. Esimerkiksi työelämän teksteihin ei ole tarpeen käyttää keinotekoisia lopetuksia. (Kankaanpää ym. 2011, 147; 154–155; 165.)

3.4 Vanki subjektina

Halusimme selvittää, että onko mahdollista vaikuttaa oppaalla vangin itsenäiseen toimimiseen vankilassa ja tukea hänen vapautumistaan. Tutustuimme käsitteeseen asiakas subjektina ja omatoimisuuteen vaikuttamiseen. Eri instituutioiden asiakkaita luokitellaan yhteiskunnassa usein yleisten ongelmallaisujen tasolla, kuten pitkäaikaistyötön, toimeentulokiasiakas tai vankilasta vapautunut. Asiakas koetaan usein viranomaistoiminnan kohteena ja myös asiakas voi kokea olevansa ulkoisen kontrollin alainen. Asiakas pitäisikin nähdä aktiivisena toimijana ja omien asioidensa asiantuntijana, toimijuutta ja subjektiutta tulisi tukea. (Särkelä 2001, 27–32).

Sisäisen autonomian saavuttaminen on vankilassa haasteellista, koska vankilassa on paljon rajoitteita, jotka rajoittavat vangin itsenäistä toimintaa. Vankilaympäristössä voidaan puhua ”opitusta avuttomuudesta”, jolloin yksilö näkee omat vaikuttamismahdollisuudet omaan elämäänsä ja tulevaisuuteensa vähäisiksi ja menettää motivaationsa oman toimintansa ohjaamiseen. (Kurki, Kurki-Suutarinen & Taruvuori 2010, 61–64.) Jalonen-Alavan (2006, 22–23)

mukaan vankilan rutiinit voivat olla turvallisuutta tuottavaa, mutta toisaalta niillä voi olla passivoiva vaikutus vankiin.

Vangilla ei aina ole omia voimavaroja tai kykyä hoitaa asioitaan ja siksi he tarvitsevat viranomaisten apua. Nykykäsityksen mukaan asiakas on ajatteleva, tunteva ja toimiva ihminen, joka kykenee ja haluaa tehdä omaan elämäänsä vaikuttavia päätöksiä. Elämisen arjessa, myös vankilassa, tarvitaan tukea mm. toimeentuloon, toimintakykyisyyteen, läheisten suhteiden ylläpitämiseen, työmahdollisuuksien parantamiseen, tasa-arvoon, oikeudenmukaisuuteen, yhdenvertaisuuteen ja ihmisen itsemääräämisoikeuden toteutumiseen liittyvissä asioissa. (Laitinen & Pohjola 2010, 13, 33–34.)

Rikosseuraamuslaitoksen strategian (2011) mukaan täytäntöönpanon yhtenä tehtävänä on tukea tuomitun yksilöllistä kasvua ja kehitystä. ”Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan, edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan, sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana.” (767/2005, 1:2 §).”Vankeuden sisältönä on vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin, eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla, tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta. (...) Vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttään ja toimintakykyään on tuettava. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään.” (767/2005, 1:3 §). Tästä kokonaisuudesta voidaan selvästi löytää paljon subjektiivisuuteen liitettäviä asioita, kuten elämänhallinnan lisääminen, oikeudet, terveyden ja toimintakyvyn ylläpito.

Asiakkaan subjektiivuuteen kannustava suhtautuminen on myös rikosseuraamuslaitoksen strategian ja humanistisen ihmiskäsityksen mukaista. Vankeuslaissa asetetaan tavoitteeksi sellaisten valmiuksien lisääminen, joilla edistetään rikoksetonta elämäntapaa. Vaikuttamalla vankien elämänhallintaan lisääviin tekijöihin, helpotetaan heidän palaamista takaisin yhteiskuntaan ja

siten vaikutetaan rikollisuuden vähentämiseen yhteiskunnallisesti. (Kurki ym. 2010,36.)

Elämänhallinnan lisääminen on vankeinhoidon keskeinen tavoite. Elämänhallinnalla tarkoitetaan voimavaroja, joilla ihminen tuntee voivansa vaikuttaa toimintaansa, elämäänsä ja ympäristöönsä. Elämänhallinnan tunne on usein sama kuin itseluottamus. Autonomisuus eli itsemääräämisoikeus ei voi toteutua aina etenkin suljetuissa vankiloissa. Laitoksen päivärytmi ja säännöt säätelevät toimintaa ja rajoittavat ulkoista ja sisäistä autonomisuutta. Vanki on riippuvainen henkilökunnasta halutessaan hoitaa asioitaan tai sosiaalisia suhteitaan. Subjektuuden tukemiseksi ja tämän riippuvuuden vähentämiseksi on tärkeä korostaa vangin omaa roolia vankeusrangaistuksen suorittamisessa ja elämänhallinnan lisäämisessä.

4 VANGIN OPPAAN TOTEUTUS

Tuotekehitysprosessin lähtökohtana oli kehittää Pelson vankilassa vangille jaettava informatiivinen ja selkeä opas. Vuonna 2005 laadittu Pelson vankilan tulo-opas oli asiasisällöltään vanhentunut, eikä se ollut aktiivisessa käytössä.

Opinnäytetyön aihe nousi esille opintojemme alkuvaiheessa, palveluohjauksen opintojen yhteydessä. Olimme työssämme havainneet, että vangeilla ei ole selkeää kuvaa vankilan toiminnoista ja käytännöistä sekä vangille laadittavan rangaistusajan suunnitelman sisällöstä ja toteuttamismahdollisuuksista. Mietimme palveluohjauksen soveltuvuutta vankilassa tehtävään työhön. Huomasimme, että rangaistusajan suunnitelmassa on hyvin paljon palveluohjauksellisia elementtejä, mutta sen toteutuksesta jää aito palveluohjauksellisuus puuttumaan. Halusimme tukea vangin osallisuutta rangaistuksensa suorittamiseen. Totesimme, että ei ole perusteltua ryhtyä kehittämään päällekkäistä menetelmää, vaan voimme kehittää työvälineen, joka tukee olemassa olevaa järjestelmää. Keskustelimme aiheesta Pelson vankilan henkilökunnan ja johdon kanssa. Keskustelujen jälkeen saimme luvan ryhtyä kehittämään uutta tulo-opasta.

Valitsimme oppaan toteuttamista ohjaavaksi menetelmäksi Jämsän ja Mannisen (2000, 16; 28–33, 54, 127) mukaisen tuotekehitysprosessin. Laadukas, kilpailukykyinen ja elinkaareltaan pitkäaikainen tuote syntyy tuotekehitysprosessin avulla. Kirjallisuuteen perehtyminen ja asiantuntijatiedon hankinta auttaa tunnistamaan ne tekijät, joista syntyy tuotteen laatu.

Ideoinnin lähtökohtana ja alkuvoimana voi olla tuotteeseen liittyvä visio tai innovaatio. Tuotteistamisen lähtökohtana on aina asiakas, tuotteistamisen päähenkilö. Asiakasprofiloinnissa tavoitteena on täsmentää suunniteltavan tuotteen ensisijaiset hyödynsaajat ja se, millaisia he ovat palvelun tai tuotteen

käyttäjinä. Informaation kohderyhmän heterogeenisyys ohjaa asiasisällön ja esittämistavan valintaa. (Jämsä & Manninen 2000, 16; 44.) Tämän vuoksi halusimme profiloida loppukäyttäjän, vangin, ominaispiirteitä asiakasviestinnän kohteena. Emme katsoe tarpeelliseksi ryhtyä itse profiloimaan asiakkaita, koska vangeista on olemassa paljon tieteellisesti tutkittua tietoa. Pehdyimme vankiin kirjallisen viestin vastaanottajana. Olemme viitekehityksessä osoittaneet oppimisvaikeuksien ja tarkkaavuusvaikeuksien yleisyyttä vankien keskuudessa. Myös Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa korostetut arvot tukivat vangin tarpeiden tunnistamista tuotekehitysprosessin lähtökohtana.

4.1 Vangin oppaan ideointi

Asetettujen tavoitteiden toteuttamiseksi halusimme esittää vankilan käytäntöjä ja viranomaismääräyksiä oppaassa siten, että vangit osaisivat toimia ja asioida vankilassa. Ideointivaiheessa tärkeiksi asioiksi nousivat informatiivisuus, asiakkaan huomioon ottaminen viestinnässä, rangaistusajan suunnitelman toteuttaminen ja vangin subjektiivisuuden tukeminen. Mietimme myös painotuotteen laatua, ulkoasua, levikkiä ja aikataulutusta. Tutustuimme erilaisiin esitteisiin ja opaslehtisiin ja pehdyimme aiheeseen.

Ideoinnin alkuvaiheessa tarkastelimme lainsäädäntöä ja rikosseuraamusalan arvopohjaa. Hyvän hallinnon periaatteiden, lainsäädännön ja rikosseuraamusalan uudistettujen arvojen kautta koimme tärkeäksi ihmisarvon kunnioittamisen, uskon ihmisen mahdollisuuksiin muuttua ja kasvaa sekä vankilaviranomaisen velvollisuuden tukea ja opastaa vankia. Päädyimme sovittamaan viranomaislähtöistä näkökulmaa aiempaa käyttäjälähtöisemmäksi.

Uutta painotuotetta suunniteltaessa on hyödyllistä aina arvioida edellisen julkaisun hyvät ja huonot puolet (Loiri & Juholin 2006, 72). Arvioimme vuonna 2005 laadittua Pelson vankilan tulo-opasta. Tulo-opaassa esitettiin vankilan normeja ja käytäntöjä kattavasti, mutta oppaassa oleva tieto oli päivityksistä huolimatta vanhentunut. Opas oli ulkoasultaan mielestämme vaikeaselkoinen ja

asioiden esittämistapa viranomaislähtöinen ja kapulakielinen. Tulo-opas ei ollut aktiivisesti käytössä. Määritimme kehitettävän oppaan laadun mittareiksi helppolukuisuuden, subjektiivisuuteen kannustamisen ja sisällön oikeellisuuden.

Ideointivaiheessa hahmottelimme käsitteistöä ja sen sisältöä. Oppaan informatiivisuudella ymmärrämme siinä esitettyjen asioiden tärkeyttä vangille tämän suorittaessa rangaistusta vankilassa, tiedotettavan asian merkitystä tiedottavan viranomaisen näkökulmasta sekä tiedotettavien asioiden oikeellisuutta. Subjektiivista lähdimme rakentamaan mieltämällä oppaan tekemisen lähtökohtia myös vangin näkökulmasta. Halusimme oppaalla tukea vangin osallisuutta rangaistuksensa tavoitteelliseen suorittamiseen.

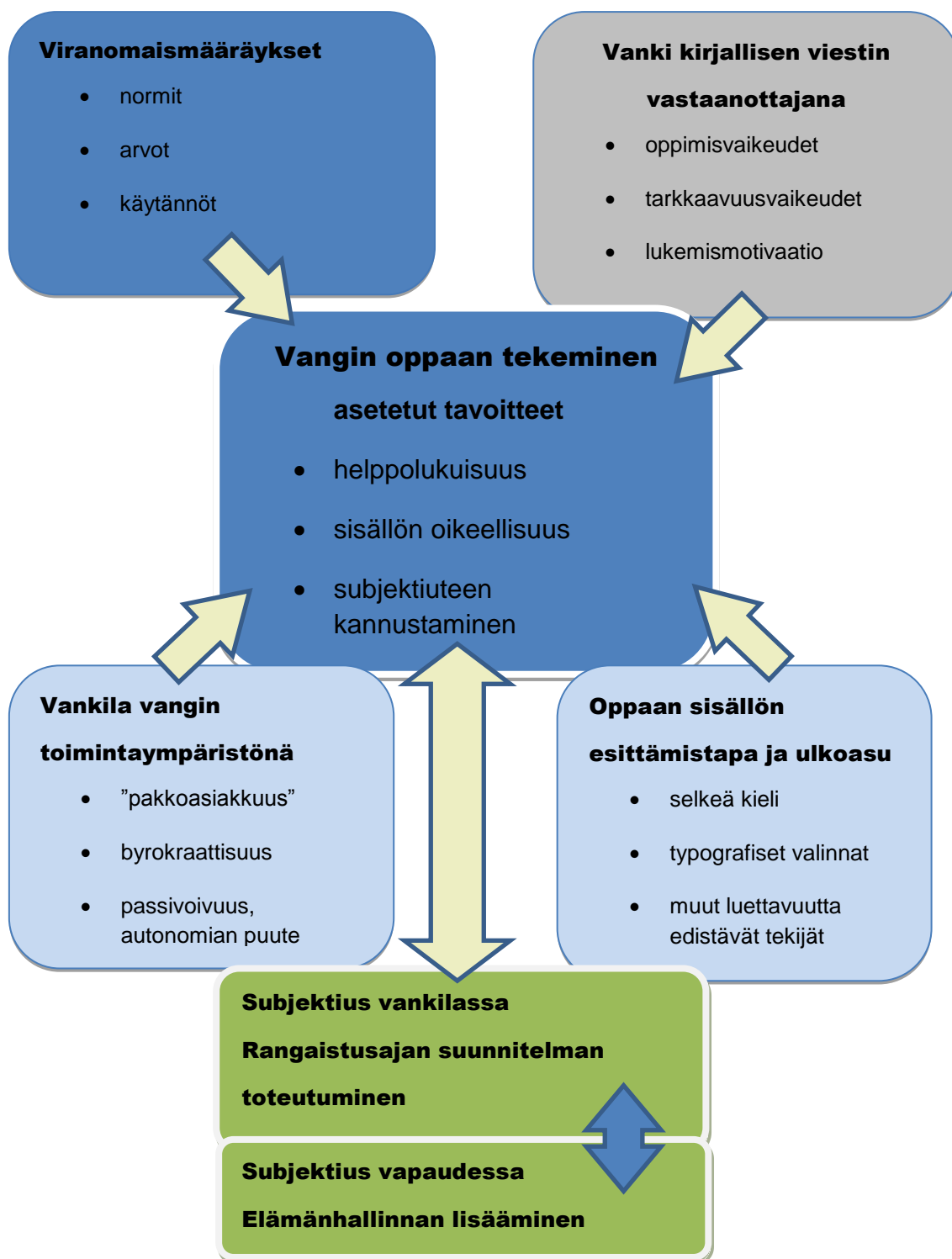
Vankeja kirjallisen viestin vastaanottajana tarkasteltaessa on varsin perusteltua, että vangeille suunnatun oppaan laatimisessa otetaan huomioon merkittäväällä osalla kohderyhmää olevia erityispiirteitä. Oppaan laatimisessa otettiin huomioon vankien valmiuksia kirjallisen viestin vastaanottamiseen erityisesti vankien tarkkaavuus- ja oppimisvaikeuksien näkökulmasta. Olemme aiemmin viitekehyksessämme käsitelleet näiden piirteiden vaikutusta kirjallisen viestin vastaanottamiseen.

Todetessamme kohderyhmän erityispiirteiden harkitsimme aluksi tulo-oppaan kirjoittamista selkokielelle. Hämäläisen ym. (2007, 115) mukaan lukivaikeuksinen saattaa kokea selkokielimateriaalin tarjoamisen älynsä aliarviointina. Myös Virtanen (2009, 23–24) toteaa, että kaikkia selkokielen käyttäjäryhmiin kuuluvia ei voida suoraan laskea selkokielen käyttäjiksi, vaan monissa selkokielen käyttäjäryhmissä vain osa hyötyy selkokielen sovelluksista. Koska selkokielen tarve ei tullut ehdottomasti esille, päädyimme laatimaan oppaan selkeällä kielellä, jossa toteutimme tiettyjä helppolukuisuuden kriteereitä ja sovelsimme siihen selkokielen ominaisuuksia. Tekstityyliksi valittiin asiakasryhmän erityisyyden ja tuotteen virallisen luonteen vuoksi helppolukuinen asiatyyli. Tällä tavalla pyrimme edistämään oppaan luettavuutta.

Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen lakimiehen mukaan ei ole olemassa keskushallinnon antamaa ohjetta tulo-oppaan sisällöstä tai muuta lakia tarkentavaa asetusta tai ohjetta. Eri vankiloissa jaettavien tulo-oppaiden sisällöissä on eroja. (Niemelä, P. lakimies, Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue 15.9.2011).

Jo ideointivaiheessa asetimme oppaan laatuvaatimuksen korkealle. Halusimme, että opas on virallisen näköinen, painettu asiakirja, joka edustaa Pelson vankilaa paitsi vangin, myös eri sidosryhmien suuntaan. Oppaassa päätettiin soveltaa Rikosseuraamuslaitoksen virallista graafista ohjeistoa. Totesimme, että ammattitaitomme ei riitä oppaan taittamiseen, ja pyysimme taittotyöhön apua Rikosseuraamuslaitoksen viestintäyksiköltä. Verkkotiedottaja Anja Heinemann lupautui taittamaan vangin oppaan puolestamme.

Ideointivaiheen jälkeen kirjoitettiin opinnäytetyön yhteistyösopimus Pelson vankilan apulaisjohtaja Ari Kauppinen, opinnäytetyön tekijöiden ja Oulun seudun ammattikorkeakoulun kanssa 25.5.2011. Mukaan tuli myös Petri Kuukasjärvi Laurea ammattikorkeakoulun Tikkurilan yksiköstä.

Kuvio 1. olemme halunneet selkeyttää oppaan laatimisprosessia, prosessia ohjaavia arvoja ja normeja sekä sille asetettuja tavoitteita ja keinoja, joilla olemme pyrkineet toteuttamaan tavoitteita.

4.2 Vangin oppaan kehittäminen ja toteuttaminen

Jämsä ym. (2000, 54) mukaan laadukkaan asiakasviestinnän tuotteen keskeinen sisältö muodostuu tosiasioista, jotka pyritään kertomaan mahdollisimman täsmällisesti. Asiat täytyy esittää ymmärrettävästi ja vastaanottajan tiedontarve huomioon ottaen.

Halusimme oppaan vastaavan rikosseuraamusalan arvoja ja hyvän hallinnon vaatimuksia sekä asettamiamme tavoitteita ja viitekehyksessä esille nostamiamme perusteluja käytettävistä menetelmistä. Kokosimme oppaaseen vankeuslain ja Pelson vankilan järjestyssäännön normeja ja muita viranomaisohjeistusta ja käytäntöjä. Lisäksi kuvasimme oppaassa käytäntöjä, jotka oli ohjeistettu puutteellisesti tai joiden ohjeistus ei ollut ajantasaista. Totesimme, että kaikkia normeja ei ole tarkoituksenmukaista referoida oppaaseen. Kävimme dialogia oppaan laajuudesta ja priorisoimme ja tiivistimme oppaan sisältöä keskittymällä faktojen esittämiseen. Karsimme oppaasta mahdollisimman paljon muuttuvaa tietoa ja laadimme oppaaseen ohjeita, mistä vanki saa tarvitsemansa tiedon.

Asetimme subjektiuteen kannustamisen oppaan tavoitteeksi. Jo pelkästään se, että vanki saa ymmärrettävällä tavalla tarvitsemansa tiedon vankilassa toimimiseen, edistää hänen subjektiuttaan. Subjektiutta lisää myös se, että vanki on tietoisempi oikeuksistaan, velvollisuuksistaan ja mahdollisuuksistaan vaikuttaa omiin asioihinsa. Oppaassa asetimme vangin toimijan asemaan kirjoittamalla oppaan sinä -muotoon ja opastamalla vankia aktiivisesti hoitamaan asioitaan ja ottamaan yhteyttä oikeaan viranomaiseen. Pyrimme lisäämään vangin tietoisuutta rangaistusajan suunnitelmasta ja sen toteuttamismahdollisuuksista. Korostimme oppaassa, että vankeuden yhtenä tärkeänä tehtävänä on vapautteen valmistaminen. Vanki voi rangaistusajan toiminnallaan parantaa omia valmiuksiaan ja lisätä elämänhallintaansa.

Hahmottaessamme oppaan sisältöä huomasimme, että siihen asti käytetty, vanhaa perua oleva nimitys ”tulo-opas” ei vastannut enää uuden oppaan

sisältöä. Laadittavan oppaan sisältö ei koskenut vain tulotilannetta, vaan käsittää koko rangaistuksen suorittamisen ajan, aina valvottuun koevapauteen ja vapautumiseen asti. Pohdinnan jälkeen vakiinnutimme oppaan nimeksi ”vangin opas”.

4.2.1 Selkeän asiatekstin kirjoittaminen vangin oppaassa

Oppaan teksteissä lauseen pituus rajattiin noin kymmeneen sanaan ja virke pääsääntöisesti yhteen tai kahteen lauseeseen. Käytimme mahdollisimman yksinkertaista sanastoa ja yksinkertaisia lauserakenteita. Oppaan virallisesta luonteen vuoksi jouduimme jonkun verran käyttämään virallisia, vaikeahkojakin sanoja.

Kiinnitimme huomioita sananvalintojen tarkkuuteen ja lauserakenteiden yksitulkintaisuuteen. Huomasimme, että on erittäin haastavaa yksinkertaistaa laki- ja viranomaistekstiä ilman, että tekstin sisältö tai merkitys muuttuu. Esimerkiksi konjunktoiden käytössä piti noudattaa huolellisuutta. Tekstin yksinkertaistamiseksi ja konkretisoimiseksi käytimme tekstissä verbityyliä ja pyrimme mahdollisimman paljon välttämään substantiivityyliä. Tekstin havainnollistamiseksi kirjoitimme sisällön siten, että asiakas on tekstissä osallisena.

4.2.2 Vangin oppaassa toteutetut typografiset valinnat

Luettavuuden edistämiseksi halusimme toteuttaa oppaassa tiettyjä typografisia reunaehtoja. rikosseuraamuslaitoksen viestintäosaston taittotyön tueksi lähetimme asiasisällön lisäksi oppaasta ”raakavedoksen”, jossa olimme hahmotelleet haluttua ulkoasua. Taittotyöstä vastaavalle ammattihenkilölle toimitimme viitekehukseen nojaavan, helppolukuisuutta edistävän typografisen ohjeistuksen, jota toivoimme hänen soveltavan Rikosseuraamuslaitoksen graafisen ohjeistoon. Graafisessa ohjeistuksessa toteutettiin valikoimiamme selkokielen suosituksia.

Tekstin ryhmittämiseksi ehdotimme leipätekstissä käytettäväksi Arial-fonttia koolla 12 ja otsikoissa koolla 16 lihavoituna sekä väliotsikoissa fonttikokoa 12 lihavoituna. Rikosseuraamuslaitoksen graafinen ohjeisto määrittää julkaisuissaan käytettäväksi DIN-OT-fontilla, joka muistuttaa hyvin paljon Arial -fonttia. Korostaaksemme oppaan virallisuutta, vangin oppaassa päädyttiin käyttämään DIN-OT-fonttia. Oppaassa ei käytetä tikkukirjoitusta. Korostuskeinona päätimme käyttää lihavoitua. Muina luettavuutta edistävinä tekijöinä käytimme infolaatikoita ja luetelmia sekä selkeitä vinkkejä, joilla vanki saa vietyä asioitaan eteenpäin.

Riviväliksi määritimme 1,5, ja rivin maksimipituudeksi 60–70 merkkiä. Kappaleiden välille jätettiin ilmaa, kuten myös otsikoiden ja tekstin väliin. Rivit halusimme tasattavaksi vasemmalle, mutta rikosseuraamuslaitoksen graafinen ohjeistus ei sitä sallinut. Luettavuus ei mielestämme tämän nyanssin vuoksi kärsinyt.

Yleisilmeen yksinkertaistamiseksi teksti ja taustagrafiikka eivät saa mennä päällekkäin. Kuvia käytettiin sopivissa kohdissa tekstin elävöittäjinä. Eettisen harkinnan johdosta emme käyttäneet kuvia, joissa esiintyy vankeja. Muilta osin yleisilmeenä käytettiin rikosseuraamuslaitoksen graafisen ohjeistuksen mukaista ilmettä.

4.3 Palautteen kerääminen ja tuotteen viimeistely

Jämsä ym. (2000, 80–81) mukaan on tärkeää hankkia palautetta ja arviointia koko tuotekehitysprosessin ajan sekä tilaajalta että loppukäyttäjältä. Arvioinnin helpottamiseksi kehitettävää tuotetta on syytä verrata aikaisempaan. Kehitettävä tuote viimeistellään saatu palaute huomioon ottaen.

Koko kehittämisprosessin ajan olemme pyytäneet arviointia henkilökunnalta ja johtajilta sekä vangeilta. Olemme olleet tarkkoja siitä, että työlle asettamamme laatutavoitteet eivät ole muuttuneet prosessin kehittämisen aikana. Saatuamme ensimmäisen version vangin oppaasta valmiiksi tarkistutimme kunkin

kuvauksen oikeellisuuden sillä viranomaisella, jonka tehtävänkuvaan kyseinen asia kuului. Pyysimme vertaamaan kehitteillä olevaa opasta vanhaan tulo-oppaaseen.

Ensimmäiseen palautekierrokseen osallistui 11 Pelson vankilassa eri tehtävissä toimivaa viranomaista. Saimme seuraavanlaista palautetta:

”Värilliset laatikot hieno juttu: neonsävy himmeämmäksi.”

”Fontti selkeä, hyvä!”

”Lauserakenteet lyhyitä ja ytimekkäitä: ovat tosi hyviä. Entistä ei jaksanut lukea”

”Tärkeät asiakokonaisuudet saatu hyvin paperille”

”Kuvat mukava lisä oppaaseen”

”Siniset tekstit ovat tosi hyvät korostukset tärkeistä ohjeista”

”Tummennetut kohdat hyviä”

”Tuleeko selkeästi esille vangin oma rooli vankeusrangaistuksen suorittamisessa aktiivisuuden kannalta? Mitä odotetaan, vaaditaan?”

”Asiointilomake – mihin kaikkeen käytetään?”

”Hakemusten viralliset nimet?”

”Voisiko opasta tehdä pienemmäksi (taskukoko)?”

”Helppo lukea, selkeä.”

”Laajuus sopiva.”

”Voisiko asioita korostaa vaikka lihavoimalla tai tikkukirjoituksella?”

”Onko kaikki asiat varmasti oikein?”

”Siihen pitää laittaa, että hae, toimi, noudata.”

”Siinä pitää olla selvästi ohjeistuksia.”

”Asioissa ei voi olla tulkinnanvaraa.”

Arvioinneissa kehitettävä opas koettiin pääasiassa hyvänä. Palautteen jälkeen korjasimme asiasisältöön ehdotetut muutokset. Pyrimme huomioimaan myös ulkoasuun liittyvää palautetta typografisten reunaehtojemme rajoissa.

Annoimme ensimmäisen version vangin oppaasta myös vankiryhmän kommentoitavaksi. Ryhmässä oli yhdeksän vankia. Kommenttien perusteella päätelimme, että vangin opastaminen, käytännöistä ja rangaistuksesta tiedottaminen on tärkeää myös vankien mielestä:

”Rangaistusajan suunnitelman eteenpäin vieminen ja päivittäminen on tärkeää”

”Yhteydenpitoasiat ovat tärkeitä”

”Opiskelumahdollisuudet ja yksilön opiskelutason kartoittaminen”

”Tiedottaminen käytännöistä tärkeää.”

Vankien kommenteissa nousi esille tiettyjen käytäntöjen jäykkyyteen ja rakenteisiin liittyviä asioita. Näihin vankien kommentoimiin asioihin ei voitu tehdä muutoksia. Kuitenkin ne muun kommentoinnin tukena nostivat tiettyjä oppaan osa-alueita esille vangin näkökulmasta tärkeinä asioina.

”Yhteydenpito ulkomaailmaan, soitot ja tapaamiset pitäisi olla pitemmät”

”Salivuoroja saisi olla enemmän.”

Opas lähetettiin korjausten jälkeen toisen kerran viranomaisten arviointikierrokselle. Opasta kommentoivat valvontaviranomaisista rikosseuraamusesimiehet ja vartijat ja muusta henkilöstöstä ohjaajat ja erityisohjaajat, diakoni, virastosihteeri ja lopuksi johtajat. Toinen viranomaisten palautekierros tuotti seuraavanlaisia kommentteja:

”Hyvä ja rauhallinen ulkoasu.”

”Laatikat ja korostukset hyviä”

”Painotus on oikein: opas tulee vangille”

”Päihdetyötä ei ole korostettu tarpeeksi”

”Vapauttamissuunnitelmia tekevät muutkin kuin sosiaalityöntekijä”

Lisäksi oli huomattu kirjoitusvirheitä ja ehdotettu korjattavaksi sanamuotoja ja lauserakenteita. Kommenttikierroksen perusteella teimme asiasisältöön ja ulkoasuun vielä muutoksia. Suurimmat korjaukset ja sisällön muutokset tehtiin Pelson vankilan johtajien kanssa käydyn palaverin jälkeen. Muutosten jälkeen oppaan sisältö hyväksyttiin Pelson vankilan johdolla ja Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen lakimiehellä ennen taittoa.

Ohjaavat opettajat korostivat oppaan testausta loppukäyttäjällä ennen oppaan käyttöönottoa. Siksi päätimme, että Merja Halonen esittelee oppaan vangeille, jotka käyvät asioimassa hänen luonaan ajalla 6–9.2.2012 ja pyytää heitä arvioimaan valmista opasta. Vastaanotolla kävi seitsemän vankia. Kysyimme heiltä, miltä opas näyttää ja mitä ajatuksia se herättää?

”Voiko tämän heti ottaa mukaan?”

”Tällainen olisi auttanut minua alussa, nyt olen kysellyt muilta vangeilta.”

”Sisältöä en osaa kommentoida, eihän tämmöistä ole ennen ollut.”

”Vankeuden alussa tarvitaan ohjeita ja neuvoja.”

”Oppaan pitäisi olla ehdottomasti käytettävissä tulovaiheessa.”

”Onko tämä nyt sitä uudistusta? Miksi tämä on tehty tällä lailla?”

Vangit olivat positiivisesti yllättyneitä siitä, että heitä varten on tehty tällainen opas. He kokivat oppaan tarpeelliseksi erityisesti vankilaan tulovaiheessa, mutta Pelson vankilassa jo pitkäänkin olleet vangit olivat halukkaita ottamaan oppaan heti mukaansa. Olimme itse ilahtuneita hyvästä vastaanotosta.

Vartija Petri Saravuoma valokuvasi vankilan kiinteistöä sekä toimintoja ja antoi luvan käyttää kuvia oppaan kuvittamisessa. Oppaassa käytettäväksi valittiin sopivimmat valokuvat ja lähetettiin viestintäyksikköön. Meillä oli vielä tässä vaiheessa mahdollisuus ottaa huomioon vankien ja henkilökunnan kommentit ennen oppaan lopullista versiota, ja teimme vielä joitakin pieniä muutoksia. Toimitimme muutokset taittotyöstä vastaavalle henkilölle. Vankilan johdon kanssa käytyjen keskustelujen jälkeen päätettiin oppaan painattamisesta ulkopuolisessa painossa luopua. Perusteena olivat taloudelliset resurssit ja oppaassa annettavan tiedon päivitettävyyden puute. Opas taitetaan edelleen rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnon viestintäyksikössä, mutta painotyö hoidetaan omassa vankilassa värikopiokoneella.

Käyttönottovaiheessa vangin opas jaetaan kaikille Pelson vankilan vangeille ja jatkossa kaikille Pelson vankilaan saapuville uusille vangeille. Oppaan jakelusta loppukäyttäjälle huolehtii jatkossa Pelson vankilan tulo-osaston henkilökunta. Oppaan päivittämisestä ja jatkopainatuksesta vastaavaa virkamiestä ei ole vielä nimetty. Vastuuhenkilön nimeäminen on vankilan johdon tehtävä.

Vankeuslaki edellyttää, että tietoa on saatava useimmin käytetyillä kielillä. Vangin oppaasta käännetään ruotsin- ja englanninkielinen versio. On mahdollista, että opas käännetään myös venäjäksi.

Pelson vankilalla on lupa käyttää ja opinnäytetyön tekijöiden luvalla päivittää vangin opasta. Ilman opinnäytetyön tekijöiden suostumusta vangin opasta ei saa käyttää muissa yhteyksissä tai tarkoituksissa.

4.4 Opinnäytetyön aikataulu

Asetimme tuotekehitysprojektille ja opinnäytetyön valmistumiselle tavoiteajan. Aloitimme projektin valmistelun syksyllä 2010 ideointivaiheella, jolloin myös suoritimme opinnäytetyön valmistavia opintoja. Opintokokonaisuudet tukivat hyvin opinnäytetyön ideointia ja suunnittelua.

Keväällä 2011 aloitimme opinnäytetyön suunnitelman laatimisen ja perehdyimme siihen tarvittavaan viitekehyksen teoretietoon. Opinnäytetyön suunnitelma hyväksyttiin Laurea ammattikorkeakoulussa 5.5.2011. Oulunseudun ammattikorkeakoulussa 6.5.2011. Kesäaikana kokosimme viitekehystä ja ryhdyimme tuottamaan samanaikaisesti oppaan sisältöä. Sisällön tuottaminen ja viitekehyksen kirjoittaminen jatkui syksyn 2011 aikana, jolloin laadimme graafisen ohjeistuksen, keräsimme viranomaispalautteen ja stilisoimme oppaan sisällön. Opas lähetettiin taitettavaksi joulukuussa 2011. Koko työskentelymme ajan olemme saaneet tukea työyhteisöltämme ja asiantuntevaa ohjausta ohjaavilta opettajilta.

Työskentelymuotona halusimme tehdä ryhmätyötä, mutta käytännön syistä johtuen jouduimme jakamaan teorian kolmeen osaan ja työstämään niitä tahoillamme. Yhdistimme kokoamme teoretiedon osiot ja tutustuimme niiden sisältöön yhdessä ennen oppaan laatimista. Tammikuussa 2012 tehdyn stilisoinnin jälkeen vangin opas ja viitekehys olivat saaneet lopullisen muotonsa ja ryhdyimme kirjoittamaan prosessin kuvausta ja arviointia. Opinnäytetyö esitettiin 28.2.2012 Oulunseudun ammattikorkeakoulussa ja 16.3.2012 Laurea

ammattikorkeakoulussa. Vangin opas otettiin käyttöön 1.3.2012 alkaen. Taulukossa 1. Havainnollistamme opinnäytetyön toteutunutta aikataulua.

Syksy 2010	Kevät 2011	Kesä 2011	Syksy 2011	Kevät 2012
Ideointivaihe				
	Toteutusvaihe Viitekehyksen kokoaminen Opinnäytetyön suunnitelman hyväksyminen 6.5.2011	Viitekehyksen kokoaminen Oppaan sisällön tuottaminen	Viitekehyksen kirjoittaminen Oppaan sisällön tuottaminen Oppaan taitto	Oppaan sisällön tuottaminen Oppaan taitto
			Arviointi Sisällön oikeellisuuden 1.viranomaisarviointi 1. käyttäjäarviointi	2. käyttäjäarviointi 2. viranomaisarviointi Opettajien arviointi Opinnäytetyön esitys ja luovutus OAMK/sote 28.2.1012 Oppaan käyttöönotto 1.3.2012 Opinnäytetyön esitys ja luovutus Laurea 16.3.2012

Taulukko 1. Opinnäytetyön toteutunut aikataulu.

5 ARVIOINTI

5.1 Vangin oppaan arviointi

Opinnäytetyö käsittelee tärkeää ja ajankohtaista asiaa, asiakkaan huomioon ottamista viestinnän vastaanottajana siten, että hän itse ymmärtää ja osaa hyödyntää saamaansa tietoa. Parhailleen esimerkiksi Kansaneläkelaitoksella on meneillään hanke, jossa KELA:n käyttämät lomakkeet ja ohjeet kirjoitetaan selkokielelle. Vangin oppaan kehittämistarve Pelson vankilassa oli ilmeinen. Vanha tulo-opas oli vankilan toimintojen ja rakenteiden muutosten vuoksi tiedoiltaan vanhentunut. Esittämistapa ei ollut oikeassa suhteessa kohderyhmään, eikä opasta enää edes jaettu aktiivisesti vangeille.

Onnistuimme profiloimaan ja kokoamaan tuotekehityksen kannalta oleelliset asiat. Oppaaseen sisällytettävän tiedon löysimme normien ja käytäntöjen selvittämisen avulla. Oppaan laatua osoitamme seuraavilla johtopäätöksillä.

Kirjallinen asiakasviestintä antaa mahdollisuuden tavoittaa suuria kohderyhmiä. Pelson vankilan vangit eivät kohderyhmänä ole kovin massiivinen. Vankipaikkoja vankilassa on 120, ja vankien yksilölliset ominaisuudet vaihtelevat, mutta kirjallisen asiakasviestinnän kannalta onnistuimme hahmottamaan oleellisen, yhdistävän asian. Vangeilla on yleisväestöä huomattavasti enemmän lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuksia sekä tarkkaavuusvaikeuden piirteitä. Aiemmin käytetyssä tulo-oppaassa ei asiakasryhmää ollut esittämistavassa erityisesti huomioitu. Uutta opasta kehitettäessä tämä asetti oppaan selvän tavoitteen ja tarkoituksen.

Asiakasryhmän profilointi ohjasi koko tuotekehitysprosessiamme. Kohderyhmän profiloinnin johdosta päätimme esittämistavan, jolla onnistuimme edistämään luettavuutta ja siten tiedollista ja tiedottamisen saavutettavuutta Tämä edellytti perehtymistä selkeän kielen kirjoittamiseen ja helppolukuisuuteen. Vanhassa

tulo-oppaassa käytetty kieli oli viranomaisille tyypillistä kapulakieltä, jota ei ollut mukautettu käyttäjän tarpeita vastaavaksi.

Luettavuutta voidaan edistää. Kirjoittamistavalla on merkitystä tekstin luettavuudelle. Kirjoittamistavalla, lauserakenteilla ja sanavalinnoilla voidaan tehdä tekstiä ymmärrettävämmäksi ja konkreettisemmaksi. Typografialla voidaan vaikuttaa luettavuuteen, helpottaa ja selkeyttää sanojen ja lauseiden hahmottamista. Typografisessa ohjeistuksessamme ehdottamamme fontti ja tasaustyyli vaihtui taitossa toiseksi, mutta mielestämme ne eivät ratkaisevasti vaikuta lopputulokseen. Vangin oppaassa toteuttamillamme menetelmillä ja valinnoilla olemme tehneet siitä helppolukuisemman ja siten ymmärrettävämmän. Helppolukuisuus laskee kynnystä tutustua oppaaseen ja viranomaisten tarjoamaan tietoon.

Halusimme, että vangin opas on ulkoasultaan selkeä ja virallisen näköinen asiakirja. Kokonaisuutta arvioiden olemme hyvin tyytyväisiä ulkoasuun. Vangin oppaassa toteutetaan rikosseuraamuslaitoksen graafista ohjeistusta. Selkeyttä korostetaan laatikoilla ja luetelmilla. Valokuvat keventävät kokonaisuutta, mutta valokuvaamiseen ja kuvankäsittelyyn olisi pitänyt varata enemmän aikaa. Lumisateinen talvipäivä ei ole paras mahdollinen ajankohta valokuvaamiseen. Valokuvaamisesta olisi voinut tehdä suunnitelman. Asetimme tavoitteeksi, että opas painetaan kirjapainossa, mutta tähän tavoitteeseen emme taloudellisista syistä päässeet. Toisaalta oppaan painattaminen omana työnä antaa mahdollisuuden päivittää opasta tarvittaessa ja jo sinänsä riittää perusteeksi tehdyille ratkaisulle.

Opas on informatiivinen. Opas antaa tietoa, neuvoja ja vinkkejä juuri siihen elämäntilanteeseen, jossa oppaan lukija on. Oppaassa käydään kattavasti läpi asioita, jotka vaikuttavat vankilassa olemiseen ja joita on hyvä ottaa huomioon vapautumista valmisteltaessa. Oppaassa oleva tieto, normien ja käytäntöjen kuvausten sisältö on onnistuttu säilyttämään oikeana, vaikka niiden esittämistapaa on ajoittain radikaalistikin muutettu kapulakielisestä viranomaistekstistä selkeän ja helppolukuisen yleiskielen suuntaan. Tiedon

oikeellisuus on tarkistettu vankilan henkilökunnalla ja lakimiehellä. Oppaan sisältöä kootessa jouduimme rajaamaan ja priorisoimaan tekstejä. Voidaan pohtia, jäikö jotakin oleellista puutteellisesti opastetuksi. Yritimme kuitenkin ottaa tämän huomioon kertomalla, mistä tai keneltä vanki saa lisätietoa kuhunkin asiaan liittyvää tietoa.

Vangin opas on henkilökunnalle väline vangin perehdyttämiseen ja auttaa vankia selviämään vankilan arjessa. Oppaalla voidaan toteuttaa myös muita tavoitteita. Vankilan jäykillä rutiineilla ja käytännöillä on taipumus passivoida vankia. Sekava elämäntilanne monine ongelmineen voi viedä huomion ja tunteen kyvystä vaikuttaa omiin asioihinsa ja elämäänsä.

Johdonmukainen ja selkeä opas selkeyttää viranomaiskäytäntöjä sekä vangeille että myös vankilan viranomaisille. Vangin opas on näin omiaan lisäämään luottamusta järjestelmän toimivuuteen ja tavoitteellisuuteen. Vangin opas on tarkoitettu ja suunniteltu ensisijaisesti vankien käyttöön, mutta sitä voidaan käyttää myös henkilökunnan perehdyttämiseen ja jakaa eräänlaisena toimintaesitteenä myös sidosryhmille ja vierailijoille. Vangin opas on siten myös osa laitoksen sisäistä ja ulkoista viestintää.

Subjektiiutta voidaan tukea. Pelkästään se, että vangin opas tavoittaa kohderyhmän ja on kehitetty siten, että useamman vangin on mahdollista omaksua siinä tarjottu tieto, lisää subjektiiutta. Yksinkertaiset, toimintaympäristöä selkeyttävät neuvot ja vihjeet, joita noudattamalla vangin on mahdollista osallistua aktiivisemmin omaan elämäänsä vaikuttamiseen, lisäävät tunnetta itsestä aktiivisena toimijana. Asettamalla tietoisella tekstityylin valinnalla vanki toimijan asemaan tuetaan ja kannustetaan vankia subjektiiuteen.

Tietoisuuden lisääminen omista oikeuksista, velvollisuuksista ja mahdollisuuksista edistää vangin mahdollisuuksia suorittaa vankeusrangaistustaan tavoitteellisesti. Tietoisuus rangaistusajan suunnitelman olemassaolosta, tarkoituksesta ja perusteista sekä toteuttamismahdollisuuksista

tarjoaa paremman mahdollisuuden vaikuttaa rikolliseen käyttäytymiseen. Se antaa myös tilaisuuden nähdä vankeusrangaistus paitsi rangaistuksena, myös mahdollisuutena muuttaa elämänsä suuntaa parempaan. Tietoisuus auttaa näkemään vankilasta vapautumisen tavoitteena, mutta lisää myös tietoisuutta vankeuden jälkeisestä ajasta ja sen jatkuvuudesta myös vapautumisen jälkeen. Tällä tavalla opas toteuttaa rikosseuraamuslaitoksen arvoja ja toiminnan tavoitteita.

Onnistuimmeko riittävästi tavoittamaan oppaaseen johdonmukaista järjestystä, punaista lankaa? Tuotekehitysprojektin kuluessa mietimme esimerkiksi oppaan osa-alueiden järjestystä ja hierarkiaa paitsi kokonaisuuden, myös taittoteknisestä näkökulmasta. Mielestämme oppaan eri kokonaisuudet, kuten esimerkiksi toimintoihin osallistuminen, virkailijat, rangaistusajan suunnitelma ja poistumisluvat on onnistuttu niputtamaan omiksi kokonaisuuksikseen loogiseen järjestykseen. Arviointia kokonaisuutena tarkasteltaessa voidaan todeta, että onnistuimme huomattavasti kehittämään vangin opasta aiempaa tulo-opasta paremmaksi.

5.2 Opinnäytetyön arviointi

Asetimme opinnäytetyölle paljon oppimistavoitteita. Halusimme laatia oppaan sosiaali- ja rikosseuraamusalan arvoja ja ammattieettisiä periaatteita kunnioittaen, pyrkien jatkuvasti ammatillisuuden edellyttämään eettiseen reflektioon. Halusimme oppia luomaan asiakkaan subjektiivta tukevan asiakasviestinnän välineen ja ottamaan huomioon vangin ominaisuuksia asiakasviestinnän erityisenä kohderyhmänä.

Löysimme viitekehyksen keskeisiksi asioiksi mielestämme opinnäytetyön ja vangin oppaan kannalta tärkeät asiat. Tietoa olisi voinut kuitenkin hakea laajemmin ja tiedonhaun jaosta sopia täsmällisemmin.

Perehtyessämme vangin piirteisiin kirjallisen viestin vastaanottajana opimme tarkastelemaan asiakkaan yksilöllisyyttä heterogeenisen asiakasryhmän

palvelutarpeiden kautta. Tämä auttoi myös ymmärtämään viranomaisjärjestelmää asiakkaan näkökulmasta. Rikosseuraamusalan palvelujärjestelmäosaamista kehitimme oppaan sisällön kokoamisen yhteydessä. Pelson vankilan toiminnot ja vangilta odotettavat menettelytavat tulivat yksityiskohtaisesti tutuksi. Työskentely eri viranomaisten ja sidosryhmien kanssa opetti sektorirajat ylittävää moniammatillisuutta. Myös muiden vankilaviranomaisten tehtäviin perehtyminen auttaa näkemään paremmin oman alamme toiminnan kokonaisuutta. Olemme tarkastelleet opinnäytetyötä ja vangin opasta erittäin kriittisesti ja reflektoineet tuotettamme sekä tiedollisesta, että eettisestä näkökulmasta.

Tärkeänä toteutuneena oppimistavoitteena näemme asiakasryhmän huomioon ottamisen ja viestinnän selkeyden korostamisen jokapäiväisessä kanssakäymisessä. Viestinnän selkeyttä täytyy korostaa paitsi kirjallisessa, myös suullisessa asiakaskontaktissa. Vangin oppaan testaaminen loppukäyttäjällä ei toteutunut parhaalla mahdollisella tavalla. Otanta olisi pitänyt olla laajempi ja kysymykset hiotumpia. Käyttäjätestaus kuitenkin toteutettiin.

Opinnäytetyötä tehdessämme opimme hakemaan ja arvioimaan sopivaa tietoa ja soveltamaan sitä tarvelähtöisesti käytännön työelämään. Työskentelyssä kehitimme ryhmätyötaitojamme ja dialogisia taitojamme. Kävimme paljon dialogia oppaan ja opinnäytetyön sisällöstä ja esittämistavoista. Pysyimme aikataulussa hyvin, mutta ryhmässä työskenteleminen ja asioiden läpi käyminen vievät enemmän paljon aikaa, kuin olimme arvioineet.

Opinnäytetyön voisi tehdä järkevämminkin. Opintomme eivät edenneet täysin loogisessa järjestyksessä, ja nyt jälkeenpäin voimme sanoa, että olisimme hyötyneet esimerkiksi paremmasta tiedonhausta ja tietojenkäsittelytaidoista. Myös suunnitelmallisuutta olisi täytynyt korostaa. Teimme mielestämme hyvän opinnäytetyösuunnitelman, mutta työskentelyn edetessä huomasimme suunnitelman puutteet ja vajavaisuudet. Työskentelyn aikana nousi esiin uusia tarpeita ja näkökohtia ja olemme joutuneet muokkaamaan suunnitelmaa moneen kertaan. Näimme suunnitelman riittämättömyyden, mutta emme

halunneet tehdä huonolaatuista lopputuotosta. Siksi jouduimme nostamaan vaatimustasoa prosessin edetessä ja lopussa alkoi aikataulukin kiristää.

5.3 Kehittämisehdotukset

Havaitsimme oppaan kehittämisen aikana jatkokehittämistarpeita. On tärkeää, että vangin opas liitetään Pelson vankilan uudistettaville verkkosivuille sähköisessä muodossa. Tällöin opas on vangin saatavilla jo ennen vankilaan tuloa ja tieto vankilan toiminnasta ja vankeusrangaistuksen sisällöstä on tärkeää myös vangin omaisille. On perusteltua, että myös muut vankilat liittävätkin vankeusrangaistukseen liittyvää opasmateriaalia omille verkkosivuille. Tämä tukee viranomaistoiminnan julkisuutta ja läpinäkyvyyttä.

Pelson vankilan ilmoitustauluja täytyy uudistaa. Ilmoitustauluilla viestitetään tärkeistä asioista, joihin oppaassa on viitattu. Pelson vankilan ilmoitustaulut vaikuttavat nyt sekavilta, ilmoituksia sotketaan ja hävitetään. Ilmoitustaulut täytyy kehittää rakenteellisesti sellaisiksi, että viranomaisten niissä antama informaatio säilyy siistikuntoisena ja manipuloimattomana. Ilmoitustaulujen ylläpito on osoitettava jonkin määrätyn henkilön toimenkuvaan.

Asiakasviestinnän näkökulmasta olisi hyödyllistä, että vankilassa otettaisiin käyttöön sellitelevisioissa ja yleisten tilojen televisioissa näkyvä infokanava. Oppaassa olevaa informaatiota laitetaan soveltuvilta osin infokanavalle. Kanavalla voi tiedottaa myös muista ajankohtaisista asioista.

Henkilökunnan arvioinnissa nousi esille idea taskukokoisesta vangin oppaasta. Tietoa edelleen priorisoimalla tällaisen vielä tiiviimmän infopakettin kehittäminen on mahdollista. Myös helppolukuisille ohjeille esimerkiksi poistumislupien tai valvottuun koevapauteen hakemiseksi on tarve.

Mielestämme on perusteltua, että oppaan laatimisen periaatteita hyödynnettäisiin rikosseuraamuslaitoksen muussakin asiakasviestinnässä. Olemme tehneet aloitteen rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön

helppolukuisuutta edistävän ohjeistuksen laatimiseksi muussakin asiakasviestinnässä.

Edellä mainitut kehittämissesityksemme ovat konkreettisia ja sovellettavissa jo tämän päivän tilanteeseen. Miten esimerkiksi sähköisen viestinnän kehitys vaikuttaa tulevaisuudessa rikosseuraamusalan asiakasviestintään? Voisiko asiakasviestinnän vuorovaikutteisuutta lisätä esimerkiksi vankilan sisäisellä intraverkolla? Hakemukset ja muu asiointi voisi olla sähköistä kuten muuallakin yhteiskunnassa. Internet-yhteys on jo vankien käytössä monissa avolaitoksissa. Suljetuissa vankiloissa internet-yhteyksiä ei rikoksenteon estämiseksi vangeilla ole, mutta tietoturvan parantuessa sekin voi mahdollistua. Yhteiskuntaan sopeutumisen ja asioiden hoitamisen kannalta on tärkeää, että tietojenkäsittelyvalmiuksia etenkin viranomaisasioinnin suuntaan voidaan kehittää jo vankilassa. Tietojenkäsittelykoulutusta vankilassa tulisi lisätä, koska tietojenkäsittelytaitojen puute on merkittävä syrjäytymistekijä postmodernissa yhteiskunnassa. Jo nykytekniikka mahdollistaa esimerkiksi sähköisen asuntohakemuksen täyttämisen siten, että viranomainen valvoo ajantasaisesti tietoverkon käyttöä.

6 POHDINTA

Valitsimme opinnäytetyön aiheeksi tuotekehitysprosessin, koska se tuntui kiinnostavalta tavalta näyttää osaamistamme havainnollistamalla se konkreettiseksi tuotteeksi. Koimme, että vangin opastamiselle vankeusaikana on selkeä tarve ja halusimme tukea tavoitteellista rangaistuksen suorittamista.

Oppaan kehittäminen oli haastavaa. Ilman vankeinhoitoalan ja Pelson vankilan erityistuntemustamme ja sidosryhmäyhteistyötä oppaan laatiminen olisi saattanut olla vieläkin vaikeampaa. Työyhteisömme on antanut meille tukea ja kärsivällisesti oikolukenuk oppaan tekstejä. Näkemyseroistamme huolimatta yhteistyömme toimi ja saimme hyvää ja asiantuntevaa palautetta toisiltamme ja pystyimme saamaan aikaiseksi laadukkaan oppaan Pelson vankilan käyttöön.

Saavutimme tavoitteen oppaan informatiivisuudesta ja selkeästä kielestä? Rohkaiseeko opas vankia aktiiviseen toimimiseen ja rangaistusajan suunnitelman toteuttamiseen vankilassa, ja miten se edistää vangin tilannetta vapautuessa? Entä miten subjektiuden tukeminen toteutuu oppaassa? Olemme arvioinnissa osoittaneet johtopäätöksiä, joista voidaan arvioida tavoitteita saavutetun. Lopullinen vangin oppaan arvioija on opasta käyttävä vanki. Jotakin osviittaa voimme saada, kun opas jaetaan virallisesti vankien käyttöön. Olisi mielenkiintoista tutkia, mikä merkitys on vangin oppaan kaltaisella välineellä subjektiuden edistämässä. Ainakin itse tuotteen kehittäjinä tulemme mielenkiinnolla seuraamaan oppaan vastaanottoa ja arvioimaan sen toimivuutta.

Mikä on vangin oppaan merkitys Pelson vankilalle ja rikosseuraamusosalalle? On ilmeistä, että toimiessaan halutulla tavalla opas vakiinnuttaa paikkansa vangin perehdyttämisen apuvälineenä. On myös todennäköistä, että vankilan toimintoja ja käytäntöjä selkeyttäessään opas vähentää päällekkäistä työtä vangin osatessa omatoimisemmin hakeutua oikean palvelun piiriin. Ohjeiden

selkeyttäminen on myös omiaan lisäämään laitoksen toiminnan sujuvuutta ja turvallisuutta ja siten parantamaan laitosjärjestystä ja viranomaistoiminnan luotettavuutta.

Toisaalta voidaan ajatella, että vankien ollessa tietoisempia mahdollisuuksistaan toteuttaa rangaistusajan suunnitelmaansa, saattaa asiointi erityisesti koulutus- ja kuntoutussektorin suunnassa lisääntyä. Subjektiuden edistymisen kautta on mielestämme perusteltua ajatella vangin oppaan lisäävän rikosseuraamusalalla tehtävän työn tehokkuutta ja tuottavuutta.

Olemme tarkastelleet oppaan kehittämistä vankeinhoitoalalla totutusta näkökulmasta poiketen. Vaikka rikosseuraamusalalla on jo jonkin aikaa toimintatapoja muokattu ohjauksen ja neuvonnan suuntaan, on asiakasviestinnän tyyli ollut hyvin viranomaislähtöinen ja kapulakielinen. Vangin oppaassa asiakasviestinnän lähestymistapa on määräysten antamisen sijaan ollut yhteistyön ja asiakkaan tarpeisiin perustuvan viestinnän kehittäminen.

Rikosseuraamusalalla toteutetuissa opinnäytetyöissä ei kovin usein ole tehty konkreettiseen asiakastyöhön tarkoitettua tuotetta. Koska rikosseuraamusalan kehitys ja muutos on nopeaa, vangin oppaan kaltaiselle tuotekehitykselle myös muussa asiakastyössä on tarve.

Mielestämme opinnäytetyöllä on omalle ammatilliselle kehityksellemme tärkeä merkitys. Oivaltamaamme merkitystä kiteyttää Eeva Saarinen (2011, 10) lainatessaan artikkelissaan sosiaalityön professori Juha Hämäläistä, jonka mukaan viestintävalmiuksia ei pidä nähdä muusta ammattitaidosta erillisenä osaamisena. ”Lainsäädännön ja palvelujärjestelmän tuntemus, asiakkaan kohtaamisen taidot ja ammattietiikka koskevat myös viestintää ja vallankäyttöä.”

Missään tapauksessa vangin opas ei itsessään kuntouta yhtään vankia yhteiskuntamme täysivaltaiseksi jäseneksi. Kuitenkin se osaltaan tukee rikosseuraamuslaitoksen tavoitteita ja vangin kuntoutumista Pelson vankilassa. Kehittämässämme vangin oppaassa olemme pyrkineet löytämään toimivampia

viestinnän muotoja, kuin mitä perinteisesti on käytetty viranomaisinstituution ja kansalaisten välillä. Opas osoittaa osaltaan myös, että rikosseuraamuslaitos yrittää aidosti ottaa huomioon vankien erityistarpeita ja toteuttaa arvojaan ja sille asetettuja tavoitteita, ihmisarvon kunnioittamista ja yksilöllisyyden huomioon ottamista, myös tämänkaltaisessa yhteistyössä tuomittujen suuntaan.

LÄHTEET

Kirjat

Barkley, A. 2008. ADHD: kuinka hallita ADHD. Kuopio: Oy UNIPress abt Suomi.

Hämäläinen, R., Lias, S., Taarna, V. & Valkama, A. 2007. Erilaisen oppijan käsikirja – Luvuista lakeihin, kuntoutuksista keinoihin. Erilaisten oppijoiden liitto ry. Jyväskylä: Gummerus Oy.

Jämsä, K. & Manninen, E. 2000. Osaamisen tuotteistaminen. Helsinki: Tammi.

Kankaanpää, S. & Piehl, A. 2011. Tekstintekijän käsikirja – opas työssä kirjoittavalle. Helsinki: Suomen Yrityskirjat Oy.

Kurki, L., Kurki- Suutarinen, M. & Taruvuori, K. 2010. Muurien sisällä – sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampere: Tampereen Ylisopistopaino Oy- Juvenes Print.

Laitinen, M. & Pohjola, A. 2010. Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus

Loiri, P. & Juholin, E. 1999. Visuaalisen viestinnän käsikirja. Helsinki: Infoviestintä.

Mönkkönen, K. 2007. Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita Prima Oy.

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2009. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Wsoy Kirjakeskus.

Särkelä, A. 2001. Välittäminen ammattina. Jyväskylä. Gummerus.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Tammi.

Virtanen, H. 2009. Selkokielen käsikirja. Tampere: Esa Print Oy.

Lait ja asetukset

Hallintolaki 6.6.2003/ 434.

Vankeuslaki 23.9.2005/767.

Digitaaliset lähteet

Kivivuori, J & Linderborg, H. 2/2009 OPTL tutkimuksia.. Tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäkulusta ja rikollisuudesta. Hakupäivä 1.12.2011. <http://www.optula.om.fi/satelite.lyhytaikaisvanki> (?)

Kärkkäinen, J. 2011. Portti vapauteen – Vankien terveystilanne. Hakupäivä 1.2.2012. http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2467/vankien_terveystilanne

Rikosseuraamuslaitos. 2012. Vangit ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaat 1.1.2012. Hakupäivä 2.2.2012
<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/02cz3x8m.pdf>

Rikosseuraamusvirasto 2008. Vankilaopetuksen strategia vuosille 2008–2012. Hakupäivä 10.9.2011
<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/qqptgms6lkyprl.pdf>

Rikosseuraamuslaitos 2011. Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011–2020. Hakupäivä 17.1.2011
<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/ezg5sofwogs0.pdf>

Sosiaaliportti 2010. Sosionomi (AMK) -tutkinto. Hakupäivä 3.5.2011

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi->

[Fl/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_mk_tutkinto/](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-Fl/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_mk_tutkinto/).

Sunimento, K. 2010. Oppimisvaikeuksista vapaaksi -hanke (OPPIVA) – vankien oppimisvaikeuksien kuntoutus- ja tukipalvelusuunnitelman kehittämisprojekti. Vuosiraportti 2009. Hakupäivä 3.5.2011.

http://www.krits.fi/S/RAPORTIT/2009/vuosiraportti_2009_Oppiva.pdf.

Opinnäytteet

Jalonen-Alava, M.2006. ”Ett sille annetaan mahdollisuuksia” Institutionaalinen luottamus vankilajärjestelmän toimivuuteen entisten vankien kokemana. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos Kandidaatin tutkielma.

Salo, H. 2006. Lukivaikeus on sosiaalinen riski: lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudet suomalaisilla miesvangeilla. Turun yliopisto. Pro Gradu -tutkielma.

Loppuraportit, julkaisut, luentomateriaalit, lehtiartikkelit, haastattelut

Gullmann, M., Poutala, P. & Sunimento, K. 2011. Oppimisvaikeuksista vapaaksi -hankkeen loppuraportti. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Monisteita 3/2011.

Pelson vankilan tulo-opas 2011.

Lauerma, H. 2007. Kuinka moni vanki on psyykkisesti terve? Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim, 2007, 19.

Niemelä, P. lakimies. Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue, puhelinkeskustelu 15.9.2011.

Saarinen, E. 2012. Viranomaisten mutkikas kielenkäyttö voi syventää köyhyyttä, Sosiaalitieto (12) 2011, 8-10.

Tuominen, T. 2008, ADHD-piirteet, lukivaikeus ja kognitiivinen kapasiteetti suomalaisilla miesvangeilla. Luentomateriaali 24.5.2008

Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskus.. Tietosanomat OY.
Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/ 2002

Rack, John. 2005. The Incidence of Hidden Disabilities in the Prison Population.

LIITTEET

Opas Pelson vankilan vangeille